

DUM č. 15 v sadě

24. Ch-2 Anorganická chemie

Autor: Aleš Mareček

Datum: 26.09.2014

Ročník: 2A

Anotace DUMu: Materiál je určen pro druhý ročník čtyřletého a šestý ročník víceletého studia jako doprovodná prezentace pro výuku a vlastní studium celku síra – historie, výskyt, výroba, oxidy a kyselina siřičitá.

Materiály jsou určeny pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoliv další využití podléhá autorskému zákonu.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Síra 1

historie: síra je často zmiňována v bibli

800 př. n. l. zmiňuje užití síry pro vykuřování Homér

79 n. l. popisuje výskyt a mnoho způsobů použití síry Plinius starší

940 n.l. píše Abu Bekr al Rases o kyselině sírové

1245 nezávisle na sobě připravují Roger Bacon a Berthold Swartz jako první v Evropě střelný prach

1746 John Roebuck zavedl výrobu kyseliny sírové v olověných komorách

1777 A. L. Lavoisier zjistil, že síra je prvek

1831 P. Philips patentoval kontaktní způsob výroby kyseliny sírové

1839 Charles Goodyear objevil vulkanizaci přírodního kaučuku sírou

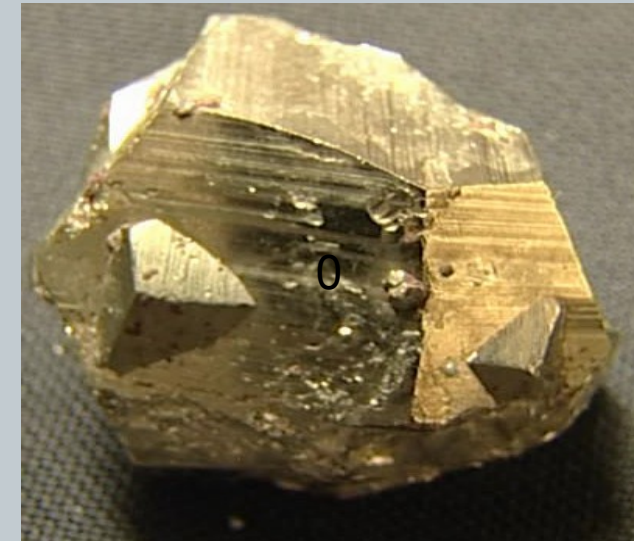
1891-4 H. Frasch vyvinul způsob těžby síry za využití přehřáté vodní páry

síra je druhým prvkem 16. skupiny periodické soustavy

výskyt:

síra se nachází volná v blízkosti sopek a v podzemních ložiscích
vázaná se nachází v sulfidech a síranech

pyrit FeS_2

galenit PbS

16

8O

16S

34Se

52Te

84Po

116

sfalerit ZnS

rumělka HgS

chalkopyrit CuFeS_2

k nejznámějším síranům patří sádrovec $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ a baryt BaSO_4
síra je také součástí bílkovin – patří proto mezi biogenní prvky

těžba:

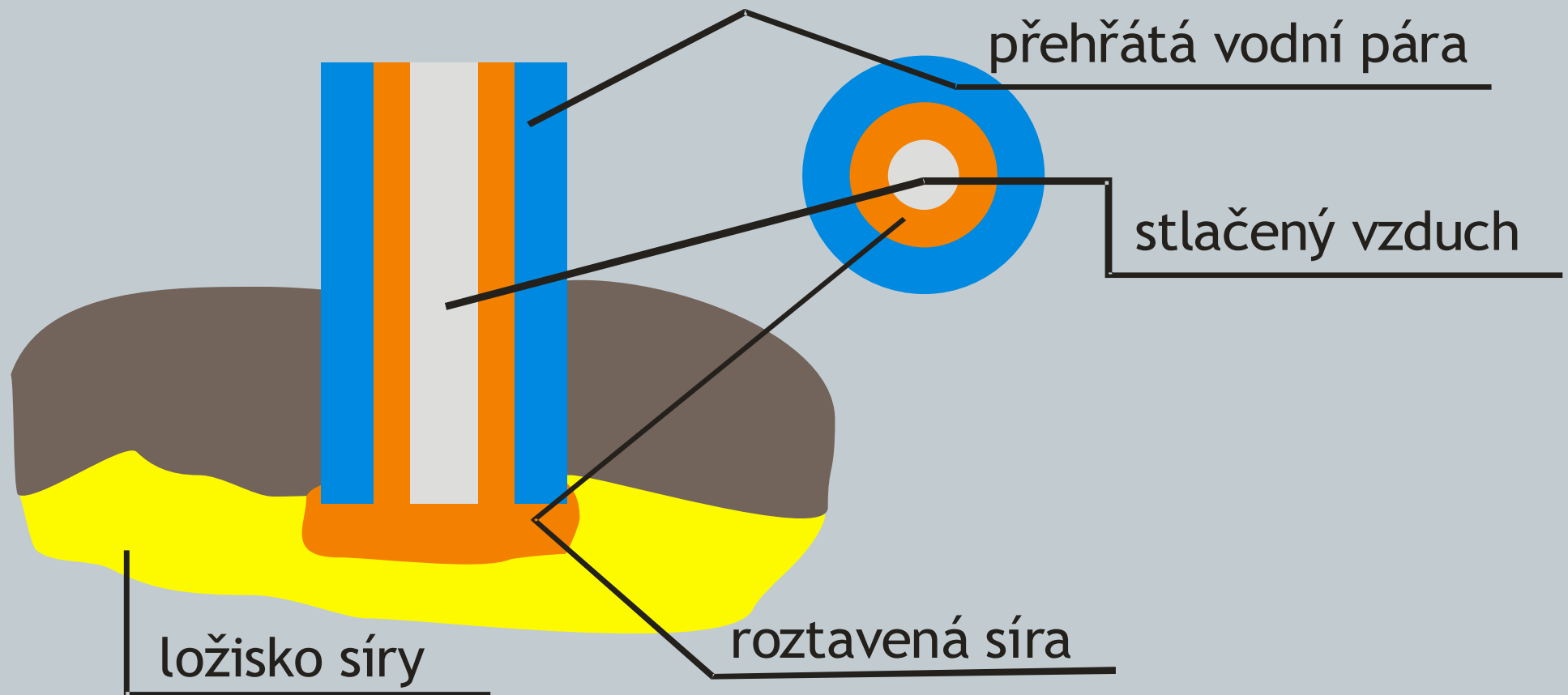
těžba síry je nejčastěji prováděna Frashovou metodou:

do podzemního ložiska je zavedena sonda sestávající ze tří do sebe vsunutých trubic

vější se do ložiska vhání přehřátá vodní pára, která síru roztaví
vnitřní se pod tlakem vhání vzduch

prostřední trubicí proudí roztavená síra na povrch

Frashova metoda těžby síry

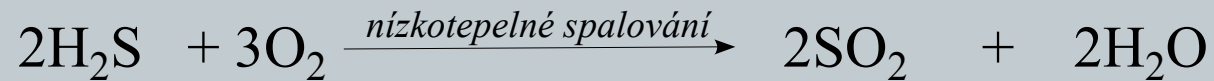

získaná síra má čistotu 99,6 % a většinou se dále nečistí

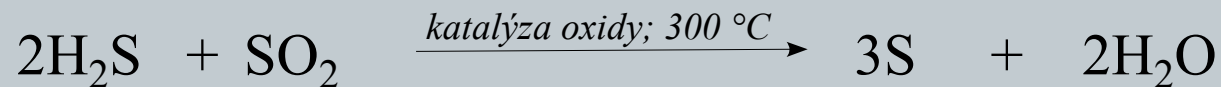
výroba: síra se získává i ze zemního plynu a ropy

ze zemního plynu se nejprve izoluje sulfan, který se dále zpracovává metodou, kterou navrhl v roce 1880 C.F. Claus

1/3 sulfanu se spálí za vzniku oxidu siřičitého a vodní páry

oxid siřičitý pak reaguje se zbývajícím sulfanem ve vícepatrových reaktorech až za 99 % konverze za vzniku síry (*katal. Fe₂O₃ nebo Al₂O₃*)

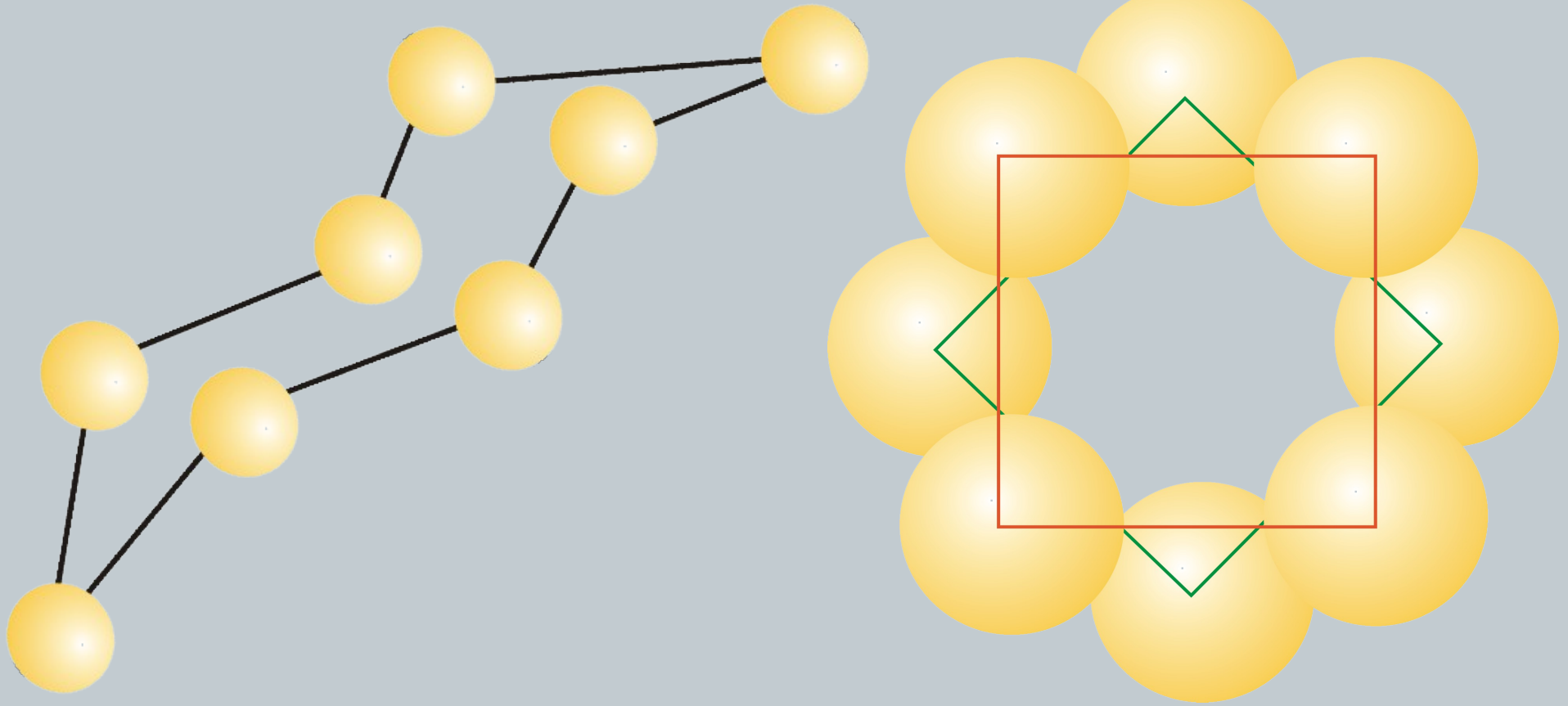

v ropě je síra obsažena v podobě organických sloučenin, které se nejprve hydrogenují (reakce s vodíkem) za vzniku sulfanu

vzniklý sulfan se zpracovává obdobným způsobem jako v předcházejícím případě

vlastnosti: síra se vyskytuje ve dvou alotropických modifikacích – **kosočtverečné** a **jednoklonné**, které jsou obě tvořeny osmiatomovými cyklickými molekulami, které jsou v jednotlivých modifikacích různě uspořádány

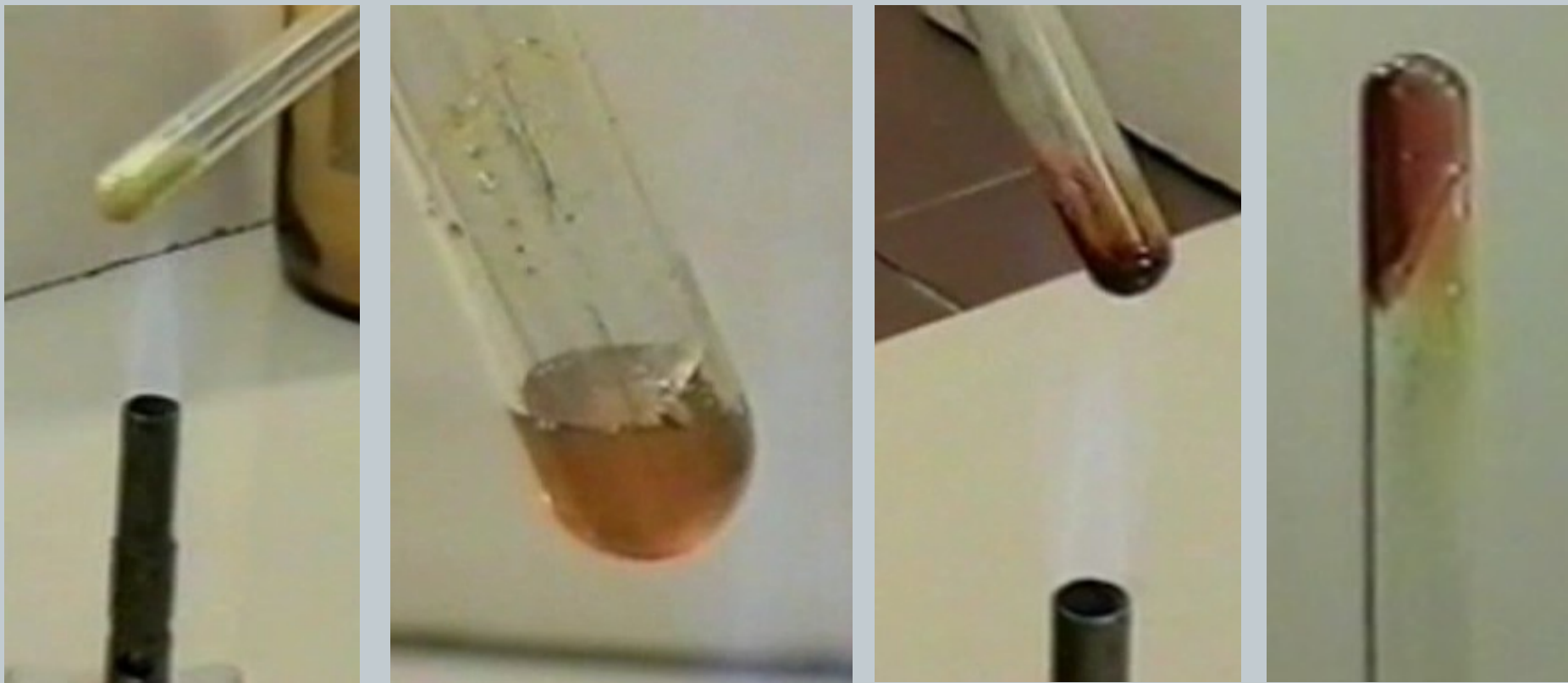

síra se vyskytuje i v amorfní formě jako tzv. plastická síra a sirný květ

plastická síra je nestabilní; vzniká prudkým ochlazením taveniny a je tvořena dlouhými řetězci; časem přechází na síru kosočtverečnou

sirný květ vzniká ochlazením par síry

síra při teplotě svého bodu tání 119 °C přechází ve žlutou nízkoviskózní kapalinu, která při 160 °C hnědne a její viskozita roste

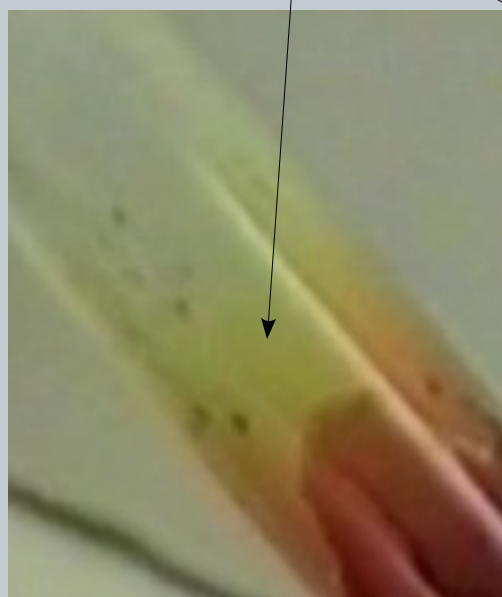
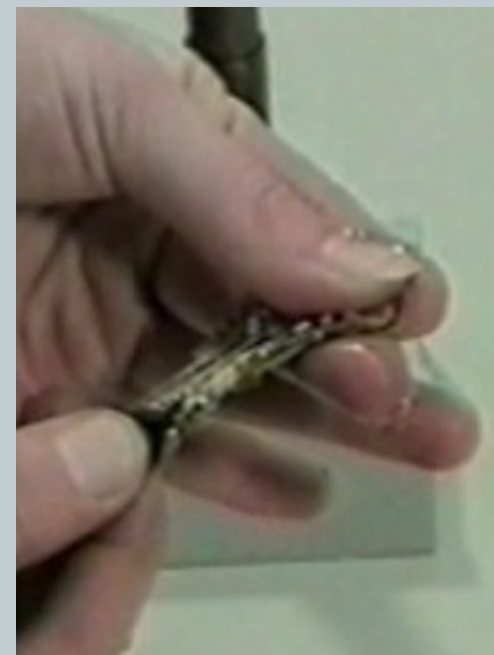
vzrůst viskozity je způsoben tvorbou dlouhých řetězců z atomů síry

bod varu síry je 444,6 °C

páry síry jsou tvořeny dvou až osmiatomovými molekulami

nad 900 °C existují již jen dvouatomové molekuly S₂

prudkým ochlazením roztavené síry vzniká síra plastická

sírný květ

kondenzací par síry na chladných místech zkumavky vzniká tzv. sírný květ

elektronegativita síry je 2,6

konfigurace valenční vrstvy síry je $3s^2 3p^4$

nejvyšší oxidační číslo síry je +VI a nejnižší -II

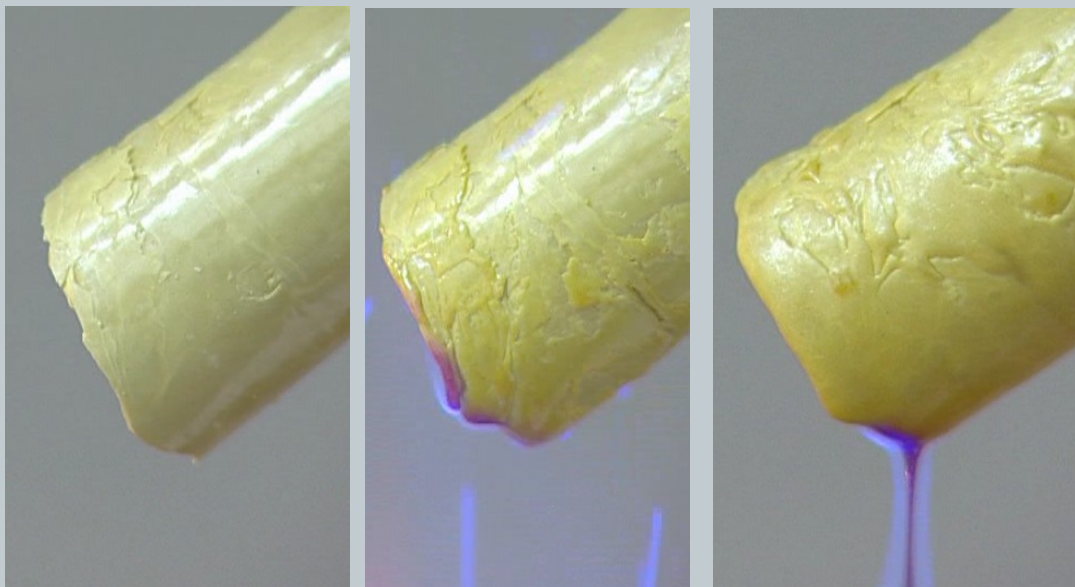
oxidy síry

síra tvoří řadu oxidů; nejdůležitější jsou oxid siřičitý a oxid sírový

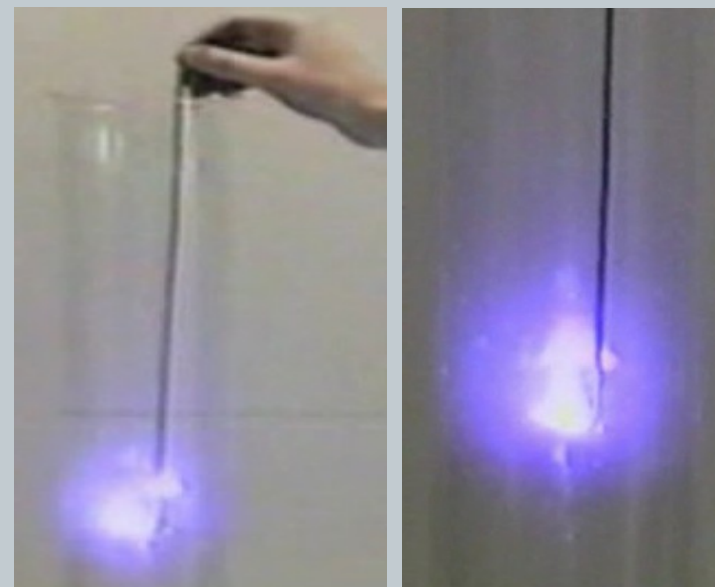
příprava: **oxid siřičitý** – SO_2 je bezbarvý plyn, který lze získat spalováním síry na vzduchu nebo v kyslíku

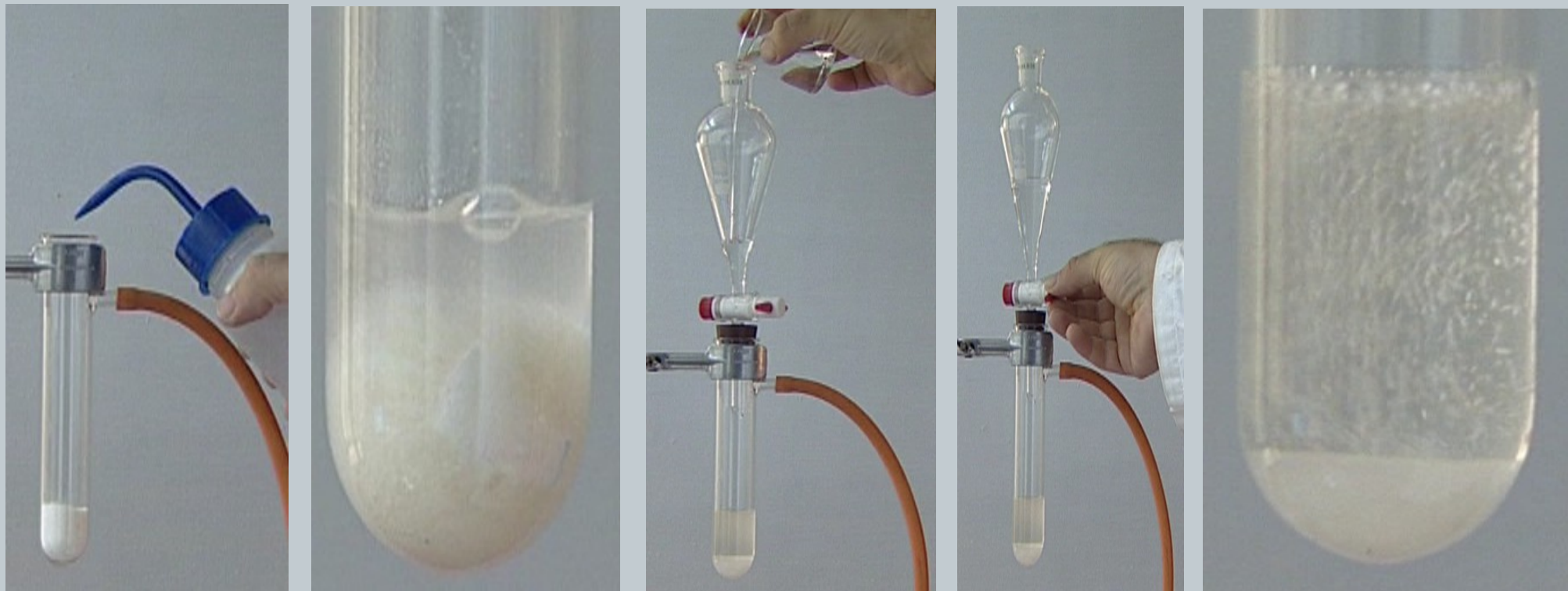
hoření síry na vzduchu

hoření síry v kyslíku

v chemické laboratoři se oxid siřičitý nejčastěji připravuje reakcí siřičitanu sodného nebo draselného s kyselinou sírovou

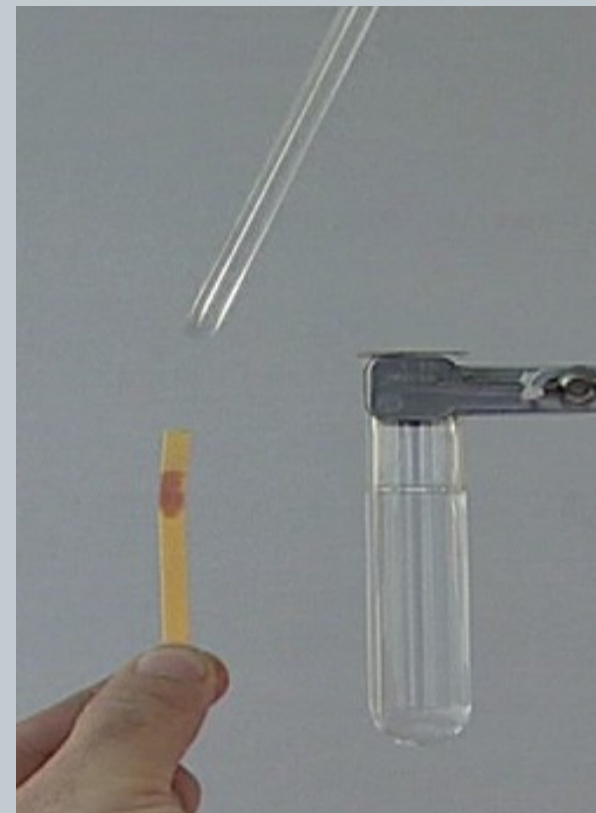
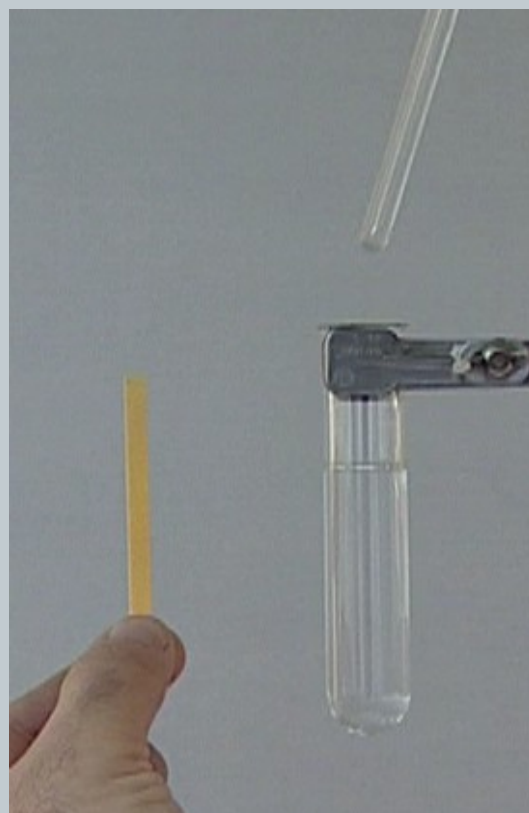
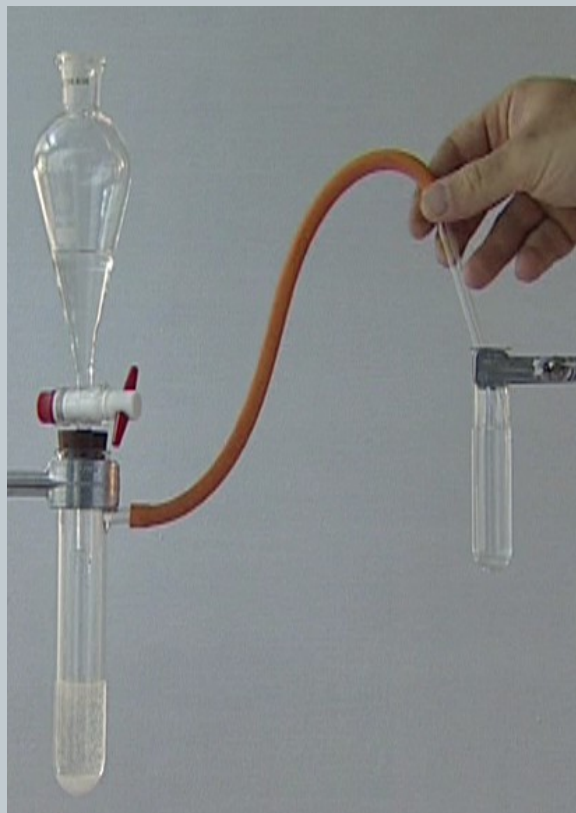

výroba: průmyslově se oxid siřičitý vyrábí spalováním síry nebo pražením pyritu FeS_2

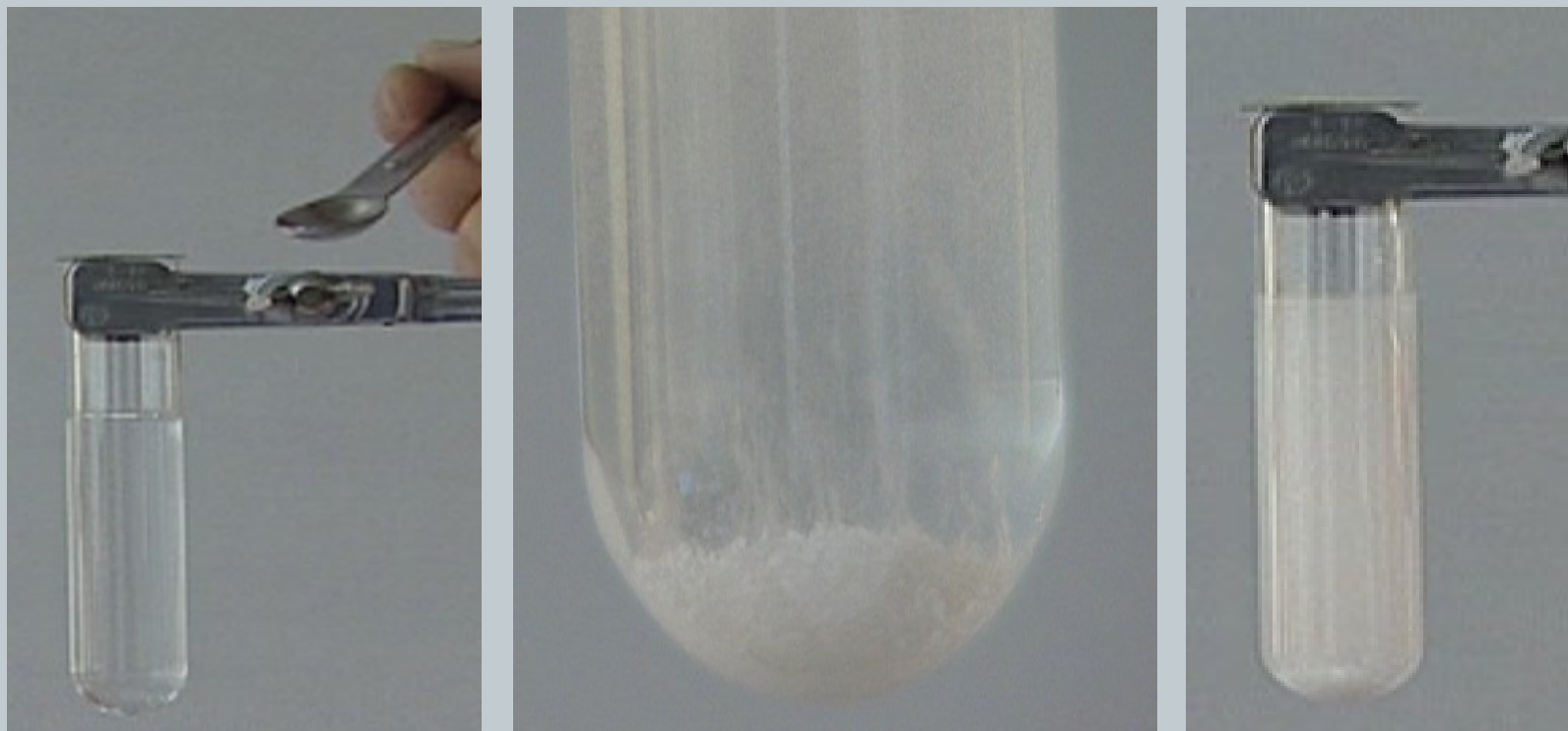
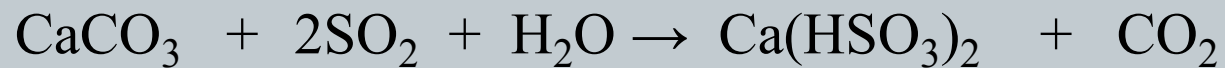
vlastnosti: molekula oxidu siřičitého je díky přítomnosti volného elektronového páru na atomu síry lomená a atom síry je v hybridizaci sp^2

oxid siřičitý se dobře rozpouští ve vodě a reakce jeho vodného roztoku je kyselá

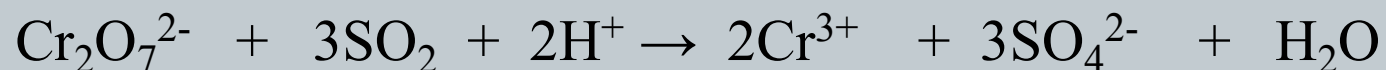
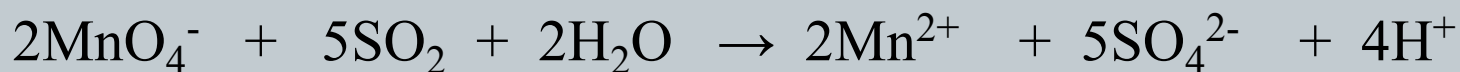

oxid siřičitý je součástí kyselých dešťů; jejich účinek na lesní porost se tlumí rozprašováním jemně mletého vápence

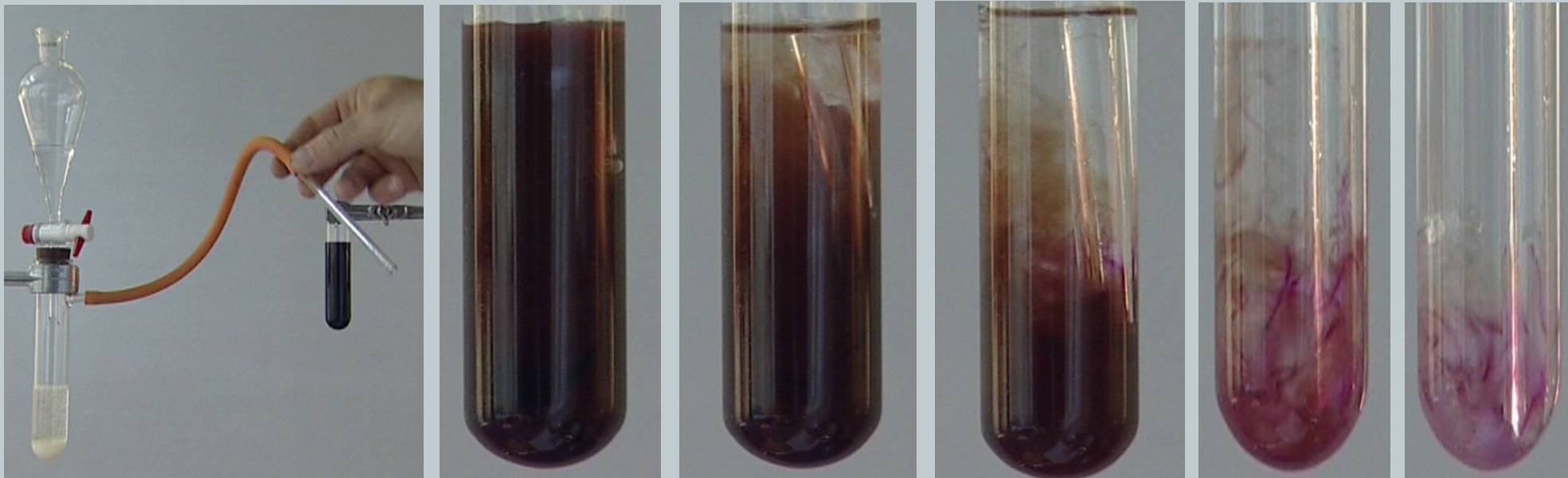

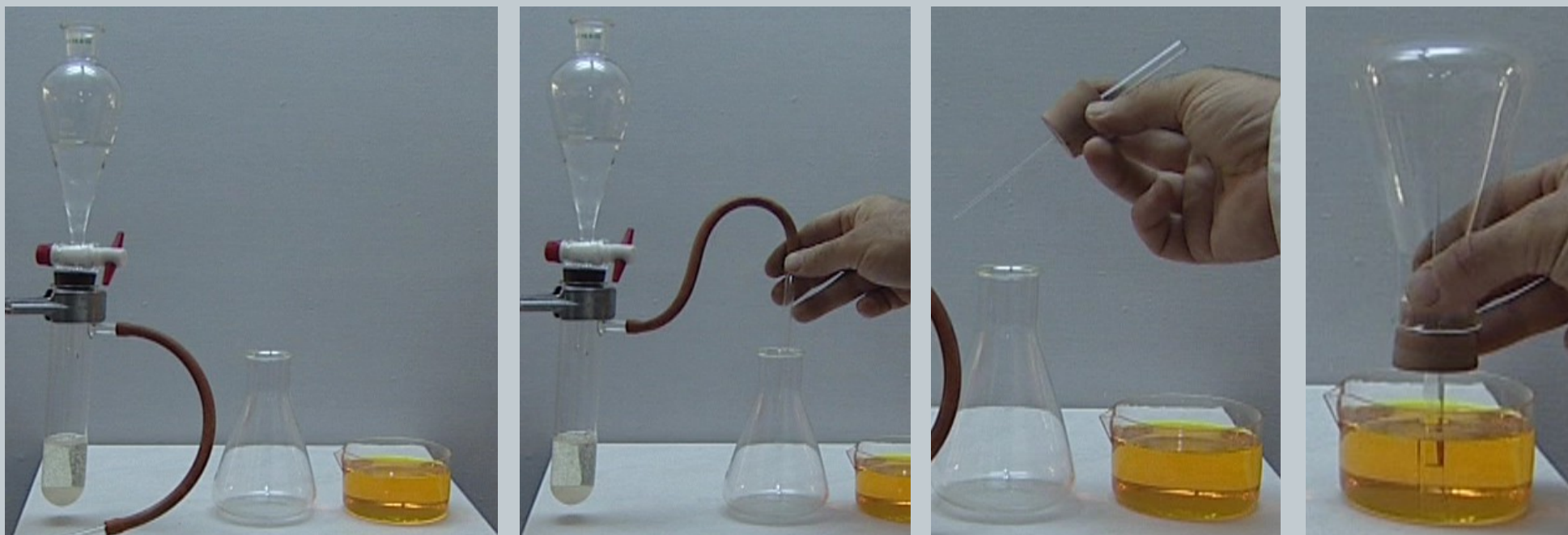
oxid siřičitý vystupuje ve většině reakcí jako redukční činidlo; je schopen redukovat manganistan na ionty manganaté a dichroman na ionty chromité

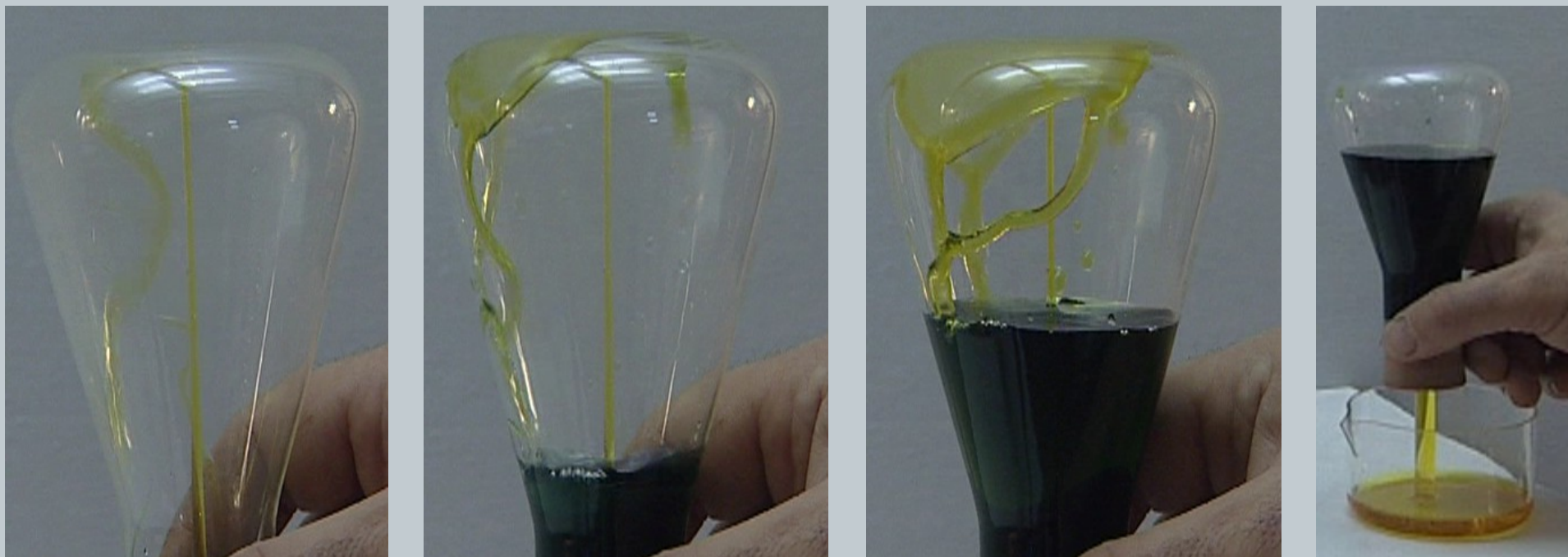

reakce SO_2 s roztokem manganistanu draselného

rozpuštění SO_2 ve vodě a reakci s $\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}$ lze demonstrovat takto:

oxid siřičitý působí jako redukční činidlo i při reakci s chlorem a kyselinou dusičnou

SO_2 je v některých reakcích schopen vystupovat i jako činidlo oxidační

nejdůležitější z těchto reakcí je odsiřování zemního plynu a ropy, které je současně jednou z možností získání síry

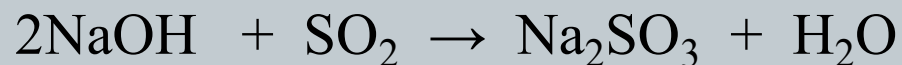
oxid siřičitý se využívá při výrobě kyseliny sírové a také při zpracování celulózy

roztok oxidu siřičitého ve vodě má kyselou reakci, kyselina siřičitá (pokud existuje) je však v roztoku přítomná pouze ve velmi nízkých koncentracích (dosud nebyla izolována)

většina oxidu siřičitého se ve vodném roztoku vyskytuje v hydrátované formě jako $\text{SO}_2 \cdot n\text{H}_2\text{O}$

kyselina siřičitá tvoří dvě řady solí – hydrogensiřičitany HSO_3^- a siřičitany SO_3^{2-}

hydrogensiřičitany i siřičitany se získávají zaváděním oxidu siřičitého do roztoku nebo suspenze hydroxidů nebo uhličitanů

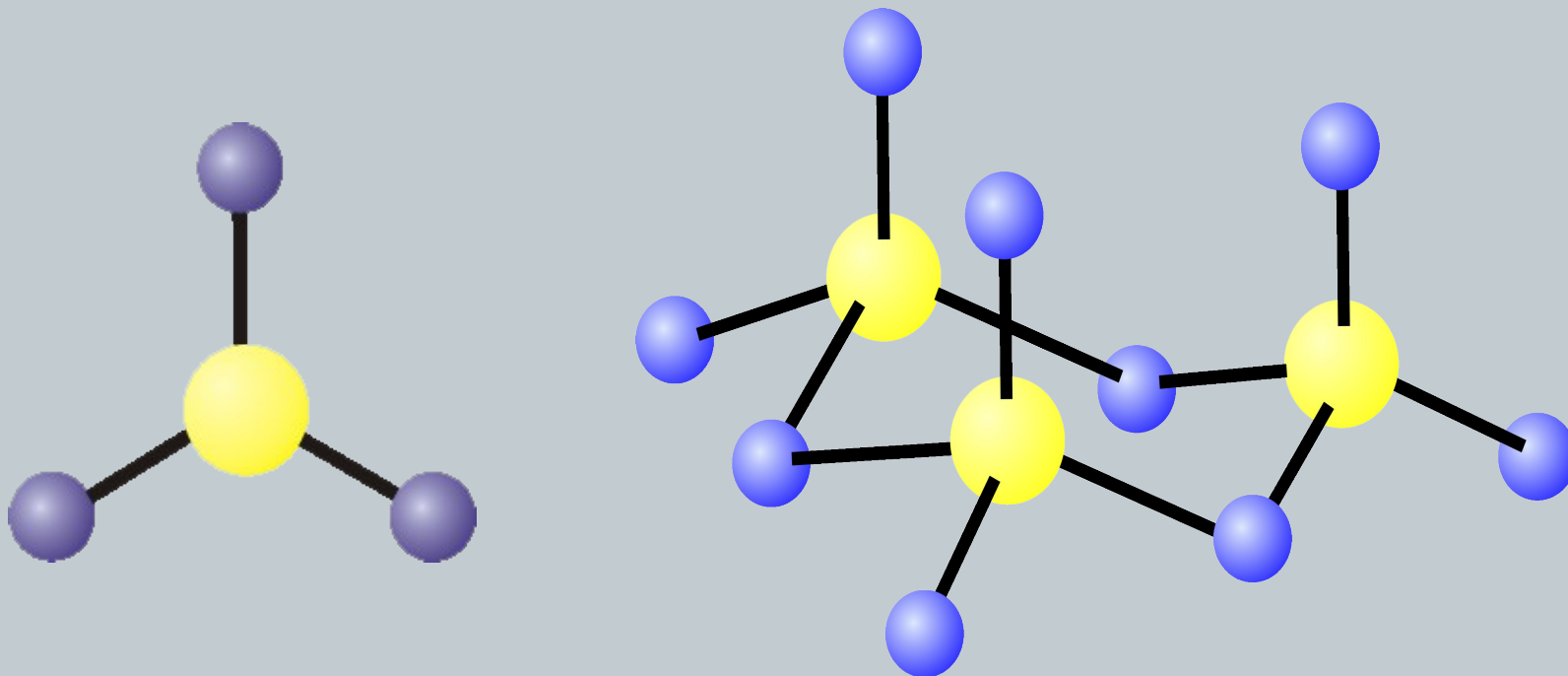
hydrogensiřičitan vápenatý se užívá při získávání celulózy ze dřeva, siřičitan sodný se užívá k odstraňování chloru v papírenském a textilním průmyslu

oxid siřičitý reaguje za přítomnosti katalyzátoru (V_2O_5) s kyslíkem za vzniku oxidu sírového

vlastnosti: **oxid sírový** má v plynném stavu planární molekuly; atom síry je v hybridizaci sp^2

v pevném stavu se oxid sírový vyskytuje v podobě trimeru $(SO_3)_3$, všechny atomy síry jsou v hybridním stavu sp^3

oxid sírový je silně hygroskopický, organickým sloučeninám je schopen odnímat vodu a ty v důsledku toho uhelnatí

příprava: oxid sírový se nejčastěji připravuje vydestilováním z olea (*25 – 65% roztok oxidu sírového v kyselině sírové*)

SO₃ je možno připravit i termickým rozkladem některých síranů

- zdroje:**
1. Greenwood N.N; Earnshaw A : Chemie prvků Informatorium 1993 Praha
  2. Mareček A.; Honza J.: Chemie pro čtyřletá gymnázia 1. díl Nakladatelství Olomouc 1998
  3. Veškeré fotografie a obrázky jsou vlastní